

Posudek oponenta disertační práce

Téma práce: Pohyblivý obraz instituce
Název práce: Socialismus, který nikdy nebyl
Jméno autora: MgA. Jiří Havlíček
Jméno vedoucího: prof. MgA. Tomáš Vaněk
Jméno oponenta: prof. Mgr. Vladimír Havlík

V úvodu disertační práce (v kapitole s názvem Já, my) Jiří Havlíček píše: *„Snažil jsem se ukázat obraz minulosti, který není bezpečně rámovaný propagandistickým kýčem, ale nebezpečně připomíná naši současnost.“* To je samozřejmě razantní formulace slibující polemiku. Jelikož jsem popisovanou minulost zažil na vlastní kůži, byl jsem o to víc zvědavý, jakým způsobem ji bude Jiří interpretovat, zdali se mu podaří najít metodu zpochybňující ustálený narativ kvalitního neoficiálního a špatného oficiálního umění. Příslušnost k šedé zóně si je málokdo z pamětníků ochotný přiznat. V rozhovorech se často vědomě nebo podvědomě stylizujeme. Nezapomenu, jak uštěpačně okomentovala moje vzpomínky na minulost Barbora Klímová: *„to je jako bys přeríkával nějaké androšské mantry“* a teprve touto poznámkou mě „rozhodila“ a přiměla k hlubšímu, přesnějšímu a také bolestivějšímu ponoru do vlastní paměti.

Jiří Havlíček si je nebezpečí lineárního (chce se mi napsat literárního), statického vzpomínání dobře vědom, a proto zvolil metodu neobvyklé komparace a symptomálního čtení. Mezi různými tématy hledá na první pohled náhodné, skryté nebo přehlížené souvislosti. Zkoumá symptomy, které se pokoušejí systémy (socialistický, stejně jako kapitalistický) zakrýt a tím odkrývá jejich limity. Ústřední téma se týká srovnávací analýzy revue Kroky, produkované Československou televizí v letech 1976 – 1981 a Godardova filmu Pravda, který natočil v Československu v roce 1969, pravděpodobně na základě pozvání Československé televize. Srovnání se opírá o důkladný průzkum všech dostupných materiálů, ale především o schopnost originální kontextualizace, a to nejen v rovině uměleckých, potažmo kulturních, ale i vědeckých, sociálních, politických či filozofických paralel. Promyšlené analogie i volnější asociace splétají dynamickou síť velkých a malých dějin. Mohli bychom zmínit pojem archivní obrat, který dostává u Havlíčka nový, životnější výraz. Z textu je poznat, že autor „nevěšel“ poznatky na připravenou statickou konstrukci, ale svým bádáním se nechal překvapovat a racionální koncept s chutí znovu promýšlel a posouval. Zvolená metoda neobvyklé komparace se ukázala jako ideální. K ústřední rovině srovnání (Kroky – Pravda) umožnila volněji vztáhnout další fenomény (socialismus, neoliberalismus, konzumerismus, nahota, cenzura, archiv atd). Výsledkem je napínavý, myšlenkově nabitý text.

Osobně mě zaujaly Jiřího úvahy o archivu opírající se nejen o myšlenky např. Borise Groyse, ale především o vlastní zkušenost z pátrání v archivu České televize. Způsob popisu dokumentů, provázání mezi pozorovatelem a zkoumaným materiálem, pohled z dálky a pohled zblízka, hranice mezi dokladem a odpadem, mezi tím, co archiv obsahuje a tím, co chybí...to vše se týká také vztahu živé performance a její dokumentace.

Umělecká část projektu, film Kroky, přesvědčivě odráží výsledný text ve formě pohyblivého obrazu. Osobitý styl filmového jazyka přirozeně navazuje na předchozí Havlíčkovy práce. Černobílá forma, found footage, volný reenactment, reprodukce, zooming, sekvenčnost, neobvyklá délka záběrů, nečekaný střih, nápisy, rastr,... to vše a ještě mnoho dalšího vytváří charakteristický výraz Havlíčkových filmů. Novinkou je mistrovská práce se zvukem. Nepřiléhavost obrazu a zvuku způsobuje až fyzicky pociťované mezery, ve kterých se čas a prostor hroutí za horizont zobrazených událostí. Je to silný film. Báł jsem se, že půjde „jen“ o konceptuální „přestřihání vzpomínek na

minulost", ale vtáhlo mě to do blízké současnosti, včetně existenciálního prvku stárnutí a nezadržitelného plynutí času... Jak říká Godard, „*montáž znamená tlukot srdce*“.

Co se týká uspořádanosti, přehlednosti, formální úpravy a jazykové úrovně disertační práce, oceňuji její precizní strukturu, čtivý a srozumitelný jazyk, autorskou grafickou úpravu s pečlivě vybranými ilustracemi. Detail, fragment, sekvence, rytmus, obraz v obraze... dynamika střihu, vrstvení, konceptualizace, nedořečenost... Nemohu se ubránit vzpomínce na texty japonské teoretičky umění Keiko Sei, již jsem kdysi redigoval knihu Konečná krajina. Neobvyklé komparace a symptomální analýzy byly pro její psaní typické. Není bez zajímavosti, že na Fakultě výtvarných umění v Brně se měl Jiří během studia možnost osobně s Keiko setkávat a poznat její způsob přemýšlení.

Pokud bych měl přece jen něco vytknout, jednalo by se o nadbytečné zopakování DeLandovy teorie „sociálních asambláží“ ze str. 14 znovu na str. 122 a drobné překrývání určitých informací v kapitole Kroky a kapitole Mezery archivu. Mixování obsahových vrstev textu je nečekané a napínavé, a přitom umožňuje čtenáři detekovat logiku přechodu z jedné roviny do druhé. Jen jeden střih, mezi politickou aktivitou skupiny Dziga Vertov a vzpomínkou Petra Koudelky na str. 115, se mi zdá „příliš tvrdý“. Pojem „dočasně autonomní zóny“ by se měl v poznámce připisat Hakimu Beyovi. Text je jinak výtečně redigovaný. Mé oči se zastavily pouze na jediném překlepu na str. 131: namísto *naspal* má být správně *napsal*.

Shrnutí

Teoretickou práci Jiřího Havlíčka považuji za cenný autorský příspěvek k reflexi minulosti a její zrcadlení v naší přítomnosti. Na základě pečlivě vyargumentované komparace a kontextualizace obhájil tezi, že „*podobně jako se v 70. letech odrážela televize ve filmu, odrážel se v reálném „socialismu“ nastupující neoliberalismus*“. Domnívám se, že pro obsahovou objevnost a jazykovou úroveň by si zasloužil Havlíčkův text knižní publikování. Umělecká část práce, film Kroky, měl svoji premiéru v rámci festivalu PAF, což myslím přesvědčivě prokazuje jeho kvalitu.

Závěr

Autor ve své disertační práci prokázal tvůrčí schopnosti v dané oblasti výzkumu. Práci doporučuji k obhajobě.

V Olomouci 21. 3. 2023

prof. Mgr. Vladimír Havlík

